

Milř

25
2023

ZPRAVODAJ SPOLEČNOSTI JIŘÍHO MAHENA

Bilance a perspektivy

JIRÍ POLÁČEK

Rok 2023 byl pro Společnost Jiřího Mahena významný, neboť na jeho konci oslavila třicet let své existence. V úterý 6. června se také v Knihovně Jiřího Mahena konala její členská schůze: podrobný zápis z ní dostali všichni členové a též byl předán na Krajský soud v Brně. Stručnou informaci o jejím průběhu si lze přečíst – stejně jako o zmíněném jubileu SJM – v poslední rubrice tohoto čísla. Zde aspoň uvedu, že na ní byla zvolena nová rada a nová kontrolní komise, přičemž tato změna byla zapsána do spolkového rejstříku řečeného soudu. Na schůzi byla tradičně připomenuta povinnost zaplatit členský příspěvek ve výši 200 Kč na účet SJM 254733159/0300.

Je třeba přiznat, že akcí našeho spolku bylo letos méně než v loňském roce. Ve čtvrtek 15. června jsem měl v Mahenově památníku přednášku o Jaroslavu Haškovi, nová předsedkyně SJM Hana Kraflová přednášela v neděli 25. června v Bílovicích nad Svitavou o Rudolfu Těsnohlídkovi se zaměřením na jeho knížku pro děti *Čimčírínek a chlapi*. V Mahenově památníku, který je rovněž sídlem SJM, naopak proběhlo značné množství akcí. Jeho vedoucí Jan Ševčík tu navíc ve starých kamnech v Mahenově pracovně objevil neznámé dopisy Karly Mahenové. Věřme, že SJM svoji aktivitu zvýší, nově může například vydávat knihy či sborníky. Je však otázka, jak bude v dalších letech vypadat její zpravodaj Milíř: jeho vydávání není věru lehká věc!

Na letošní rok připadla jubilea několika významných členů SJM. Někdejší vedoucí Mahenova památníku Jana Černá oslavila sedmdesátiny, spolkoví funkcionáři Ivan Němec a Vít Závodský se dožili osmdesáti let (více viz rozhovor v tomto čísle). K jubilantům se zařadil také profesor Filozofické fakulty MU Milan Suchomel, jemuž ve čtvrtek 13. července bylo již pětadevadesát let. Patří k předním znalcům Mahenovy tvorby, což v Milíři 20/2018 připomněl Jiří Kudrnáč (otiskl zde i soupis Suchomelových mahenovských prací). A shodou okolností též on sám náleží mezi letošní jubily: ve středu 25. října mu bylo sedmdesát let.

Bohužel musím zmínit i úmrtí dvou velkých osobností. V pondělí 20. listopadu zemřel herec Jiří Dušek, spjatý hlavně s Divadlem bratří Mrštíků (odešel necelé tři měsíce před stými narozeninami, jichž by se dožil ve středu 14. února 2024). Vedle svého divadelního angažmá působil v rozhlase a dabingu, sehrál mnoho televizních a filmových rolí, skládal scénickou hudbu; učil také na JAMU. Z Mahenových her, v nichž účinkoval, lze uvést dvojí nastudování *Janošíka* (1949, 1972). Vystupoval i v Mahenově památníku.

O čtyři dny později – tedy v pátek 24. listopadu – se v šestaosmdesáti letech uzavřela životní dráha Františka Xavera Halase, syna básníka Františka Halase, který patřil mezi nejbližší přátele Jiřího Mahena (viz Milíř 21/2019). Profesor F. X. Halas byl historik působící na Masarykově univerzitě a Univerzitě Palackého, jakož i překladatel. V letech 1990–1999 byl naším velvyslancem ve Vatikánu.

A nyní se již podívejme na následující příspěvky. František Všeticka analyzuje výstavbu Mahenovy básnické sbírky *Duha*, v dalším textu přibližují Mahena jako vášnivého rybáře a znalce ryb, a to prostřednictvím jeho reflexí v *Rybářské knížce* a v *Hercegovině*. Hana Krafllová osvětluje původ mohutného kamene, který je umístěn na Mahenově hrobě. V pravidelné rubrice Z dílny Jiřího Mahena mimo jiné připomínáme *Režisérův zápisník* a básnickou skladbu *Scirocco*. Následuje rozhovor s uvedenými jubilanty Janou Černou, Ivanem Němcem a Vitem Závodským, poté Jan Ševčík bilancuje letošní akce konané v Mahenově památníku. Za Jiřím Duškem se ohlížíme také otištěním jeho osobitého fejetonu. Číslo uzavírá šestero krátkých textů: tvoří je například glosa o vančurovské monografii Petra Koury, připomínka čtyřicátého výročí skonu Ludmily Vančurové nebo zpráva o výstavě v Moravském zemském muzeu věnované Lidovým novinám.

Výstavba Mahenovy Duhy

FRANTIŠEK VŠETIČKA

Jiří Mahen se rád pohyboval a přemýšlel v kontrastech. Roku 1911 vydal sbírku próz s názvem *Díže*, v roce 1916 pak básnickou sbírku *Duha*. Výraz „díže“ označuje předmět domácí, přízemní, kdežto „duha“ představuje přírodní, nebeský jev. Různice mezi oběma soubory spočívala rovněž v žánru – *Díže* je prozaická, *Duha* básnická. Podtitul *Duhy* navíc praví, že jde o cyklus básní.

Svazek *Díže* zahrnuje stovku drobných próz, *Duha* obsahuje přibližně polovinu básní, avšak s jejich zřejmým rozvržením podle spektra a posloupnosti barev duhy. Tuto stavebnou zvláštnost zaznamenali už první recenzenti sbírky. Jindřich Vodák například básnicky napsal: „Cyklus je to, poněvadž byl myšlen jako celek vypracovaný zcela dle stanoveného plánu. Má sedmero oddílů podle sedmi barev duhových, a tak, jak postupují barvy v duhovém vidmu od tmavějších k světlejším, rozjasňuje se poněkud nad životem básníkovým. Po fialové barvě mlžného přitímní a indychové barvě těžkých mraků zamodrá se chrpová obloha májová, zahraje zeleň úsilného ražení, ostrou žlutí zahoří dychtivost plodné, zralé mohutnosti, načez již každý zjev a předmět září rozkřídlené touze oranžovým zlatem krásy, až vše se dovrší opojnou červení lásky a radosti: duha smíru a naděje, ve které jsou všechny barvy nerozdílně zároveň – žádná nesmí chybět, teprve jich soubor dává bílou skvělost slunce.“¹ Obdobně se vyjádřil také František Serafínský Procházka.²

¹ jv (=Jindřich Vodák). Básník vyvrácených. *Lidové noviny* 24, č. 236, 27. 8. 1916, s. 1. Dobrou kritickou odezvu *Duhy* zpracoval Jiří Poláček: viz Mahenova sbírka *Duha* a její soudobá recepce. *Millř* 18, 2016, s. 10–16.

² –pa– (=F. S. Procházka). *Literatura. Zvon* 17, 1916–1917, č. 4, s. 54.

Jiří Mahen

DUHA

Nakladatel Fr. Borový v Praze

V Mahenově sbírce nejde jen o sedm oddílů, neboť celý cyklus je založen na heptadickém principu. Sedm částí sbírky básník označil římskými číslicemi, každá část přitom zahrnuje sedm básní (vyjma jednoho případu, o němž bude ještě řeč). Navíc je uvedena epigrafem o sedmi verších. První epigraf například zní:

*To zase čas byl pustý, zamžený,
leč v těžkých snech dál nedalo se bdít,
sám život kdesi ve tmách ztracený
přec velkých dojmů zatáhl svou síť
a nad oblaky bůh sám snad mne ved...
Kol na všem přítímí fialové spalo
a tesknota, kam svůj jsem upřel hled³*

Heptadická tendence se promítá i do první básně, jež obsahuje strofy o sedmi verších; v sedmém verši první strofy je pak heptadická zákonitost zvláště zřejmá:

*Jak často zřím tě ve snách před sebou,
má lodi tajemná, a přece tolik známá!
Kol pláče den, ty letíš pod hvězdama,
kol teskní noc, ty září slunce pluješ,
mé srdce uvadá, ty plachty roztahuješ –
kam řítíme se, jaký cíl tě vábí,
za moři sedmi, sedmi za horama?*

Zdůraznění heptád se přitom nachází na stěžejním místě – na švu mezi prvním a druhým hemistichem.

Vedle heptadického principu cyklus prostupuje také princip barevný, což Mahen naznačuje v každém epigrafu a vždy na stejném místě, konkrétně v jeho šestém verši:

*Kol na všem přítímí fialové spalo
a tesknota, kam svůj jsem upřel hled...*

X X X

³ Cituji z prvního vydání: MAHEN, Jiří. *Duha*. Praha: Fr. Borový, 1916.

*kol indychová těžká mračna plula –
proč mrakům těm bys celou lítost nedal?*

X X X

*Kol barva chrp se zavlnila lehce
a ve tvář dechl večer májový...*

X X X

*Kol jak by louky zelení zas hrály,
vše bylo plno rašení a vzruchu...*

X X X

*Kol ostrou žlutí zahořelo nebe
a energie lidstva pod tou barvou vřela...*

X X X

*Kol zlatem jak by každý předmět zářil
a křídly touha má pak mávla k rozletu...*

Nástup těchto dvojverší je shodný; pouze ve finálním epigrafu dochází ke změně, k dvojitmu posunu: předchozí nástup přenáší Mahen dovnitř verše a barevné sdělení do verše posledního:

*šla láska kol a ruku zas mi dala,
a šedý den mi stříbrem dole zvonil...*

Uvedený posun stanovuje a zdůrazňuje závěr.

K cykličnosti *Duhy* přispívá vedle zmíněné dvojice principů ještě jeden, a sice princip kalendářní. Jednotlivé části sbírky zahrnují totiž básně odkazující k roční době a k jejím měsícům. Druhou část zahajuje *Zimní vyhlídka*, v třetí části hned na druhém místě je *Májový večer*, pátá část obsahuje v obráceném pořadí nejprve *Červencové odpoledne* a pak teprve *Červen*. Přiřadíme-li k této čtveřici básně s denní dobou, pak se kalendářní tematika rozhojní o *Teskný večer* a *Noční setkání* v druhé části a o *Rozmarný večer* v šesté části. Básně spjatých s kalendářní tematikou je tak celkem sedm, což koresponduje se stěžejním heptadickým principem.

Už Jindřich Vodák ve své recenzi vyzvedával Mahenovu báseň *Rodný kraj*, jež končí veršem: *to život motiv k mojí skladbě hledá...* Kompoziční motiv *Duhou* neprochází, zato jí prostupuje motivický prvek, jenž by se dal

J I Ř Í M A H E N

D U H A

Cyklus veršů

1916

Nakladatel Fr. Borový v Praze.

označit jako motivický prvek přivlastňovací. První část (a tedy celá sbírka) začíná básní Má loď, čtvrtá část zahrnuje Můj sen a šestá část básně Moje vlajka. K motivickému prvku poukazují nejen tituly básní, ale rovněž jejich rozsah – první má tři strofy, druhá pět a třetí opět tři. Navíc strofy básní Má loď a Moje vlajka jsou sedmiveršové, což koresponduje s výchozími heptádami.

Vedle motivického prvku se v *Duze* vyskytuje zvláštní těsná spona, založená na tematické příbuznosti. V páté části spolu sousedí básně Zapomenutý hrdina a Hrdinové jižní točny. Obě jsou rozsáhlé, druhá z nich má jednatřicet strof. Příbuzenství mezi nimi má rovněž protikladný ráz – Zapomenutý hrdina je skutečně zapomenut, motto básně zní: *Jeho jméno nebylo zjištěno, jeho tělo zmizelo...* Naopak jména hrdinů jižní točny tvoří podtitul básně: *Evans, Oates, Bowers, Wilson, Scott*. Pětice jejich jmen přitom souzní s pátou částí, v níž se báseň nachází. V básni samé padne poprvé zmínka o pěti hrdinech až v páté strofě, což představuje další stavebnou korespondenci:

*Mrtvě slézá vrchů téměř,
mrtvě sjíždí zrádný sráz,
stínů pět už sotva dýchá,
z mrtvého kol kolem ticha
mrtvě zní i stínů hlas.*

Výše byla uvedená spona označena za zvláštní. Do značné míry jí je, neboť ji jako těsnou vytvořil válečný cenzor, který báseň mezi touto dvojicí zcenzuroval. Strana 74 zeje prázdnotou a *Duha* za více než století nevyšla v úplné podobě.

V předchozí sbírce – v *Baladách* (1908) – Mahen použil klasické básnické formy. Básně jsou villonské balady, jež básník zarámoval dvěma rondy. Ke klasickým formám přistoupil v *Duze*, jejíž dvě části uzavřel sonetem – v první části jej tvoří Rozhodný okamžik, ve čtvrté báseň Kolchis. Dvojice sonetů se v těchto případech stala kompozičním činitelem, koncovkou částí.

Třetí část na rozdíl od první a čtvrté části Mahen ukončil barevně: její koncovku představuje báseň Modří ptáci hor. Modrá koncovka tak uzavírá modrou třetí část cyklu a souzní s vůdčím barevným principem. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že modrá barva ve sbírce dominuje – je jí věno-

vána druhá a třetí část. Druhá část je totiž u Mahena ve znamení indigové, dle básníka a dobového úzu indychové: *kol indychová těžká mračna plula*. Název koncovkové básně byl roku 1982 použit jako titul výboru z Mahenovy poezie.

V témže roce, kdy *Duha* vyšla, byl rovněž vydán Šrámkův *Splav*. Tak se také stalo, že někteří recenzenti oba básníky navzájem srovnávali. S nemalou přesností to učinil Arne Novák, jenž v nich viděl impresionisty, chtějící impresionismus překonat: „Fráňa Šrámek a Jiří Mahen patří jako lyrikové těsněji k sobě, než postihne zběžná definice. Oba vycházejí z básnického impresionismu, z pudového to přesvědčení, že o podstatě světa a prajádře vlastní bytosti dovede nejvíce bezpečné pravdy povědět prudký a mocný dojem vzníceného já, které všemi smysly se oddaně rozevře zevnímu světu a jeho bohatství barev, zvuků a tvarů. Ale oba, Šrámek intuitivněji, Mahen spíše uvědoměle, usilují krok za krokem, aby překonali tento výlučný impresionism: touží, aby básně, byt posvěcené prchavou milostí chvíle, tryskaly z teplých hloubek citového života, aby byly ovlázeny horoucí krví srdce, aby nasyceny byly zdravými, třebaže hořkými solmi zkušenosti.“⁴

Oba generační druhy však vedle obecných znaků spojují i některé dílčí postupy. Jedním z nich je účinná koncovka. V Šrámkově básni *Podzimního deštivého dne ze Splavu* je to například rýmová koncovka,⁵ v *Křižovatkách* (1913) jsou to obdobně jako u Mahena koncovky částí.⁶ Koncovka částí, kapitol nebo strof je obecnou záležitostí, stane-li se však, že je její sémantika plně naplněna, schrává v textu nemalou roli. A to je právě případ Mahenovy a Šrámkovy poezie.

Ze soudobých básníků měl Mahen blízko také k Petru Bezručovi, k němuž měl patrně ještě blíž než k Šrámkovi. Bezručovu poezii ocenil v jedné své přednášce neobyčejně vysoko: „Ozýval se tu nový svět mohutnými fanfárami hoře a zoufalství, daleko na okraji českého života. Tato poezie měla všechny známky, že se zrodila skutečně z lávy a chaosu. Zaklínala nejvelkolepějším způsobem ujařmenou větev národa, aby si nelehala ještě do hrobu.

⁴ A. N. (=Arne Novák). Fráňa Šrámek, *Splav* – Jiří Mahen, *Duha*. *Lumír* 45, 1916–1917, č. 1, s. 42.

⁵ VŠETIČKA, František. *Fenomén formy*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 66n.

⁶ VŠETIČKA, František. *Možnosti Meleté*. Olomouc: Votobia, 2005, s. 141n.

Milovali jsme tenkrát tohoto básníka, který přinesl také do české poezie kus definitivní hrdinské linie místo dosavadní lyriky bez porodních křečí.⁴⁷

To je ideový smysl Bezručovy poezie, kterou tento básník doprovázel výsostnými morfologickými prostředky. Jedním z nich, jenž pojí Bezruče s Mahenem, je barevný princip, který je ve *Slezských písních* (1909) uplatněný zejména v Poli na horách a v Leonidovi.⁸ Obě básně jsou navzájem spjaty červenou barvou krve, Pole na horách pak zahrnuje barevnou řadu modrá, sivá a šerá, vzdáleně připomínající Mahenovo duhové vidmo.

Jiří Mahen má k Bezručovi blízko rovněž svým ponurým pohledem na svět, v němž vedle světlých barev jsou také barvy šeré a nesympatické, barvy vzdoru. U Mahena je to Slovácký hudec, jenž má *strašlivé ve tváři úsilí, a výraz ne lidský už, gorilí* (v *Duze gorylí*); u Bezruče je to Škaredý zjev, který do světa křičí: *Puch mrtvolý ode mne táhne, na rukou, na nohou puká mi maso.*

Použití barevného principu poukazuje na příslušnost obou básníků – stejně jako Šrámka – k impresionistickému proudu, jehož byli trvalejší nebo dočasnější součástí. Tuto sounáležitost si z nich nejplněji uvědomoval Mahen, mimo jiné také proto, že jako jediný se projevoval teoreticky. Už roku 1907 k jedné výstavě spolku Mánes, jíž se aktivně zúčastnili impresionisté, napsal:

„Neboť impresionisté nepatří k těm laciným moderním, kteří dojmají jenom svou nehorázností, kteří chtějí za každou cenu ohromit. Nic není jich tak daleko jako prázdny efekt, a nic není jim cizejšího nad mělkou velikost. Pro ně není malířství jenom malířstvím, ale studiem celého života sub specie světla, kde každá maličkost splývá harmonicky s universem a kde věčnost odráží se v plochách všednosti. Proto bývají impresionisté naturalisty a idealisty zároveň, proto jsou jejich barvy něčím tak čistým, že malbám není ani vzduchu zapotřebí. Jsou přehledné, něžné a jemné všechny jejich divy, a zase těžké jako Cézannův chléb, který voní zemí a dříme v stínu nejnádhernější melancholie.“⁴⁹

Jiří Mahen se o toto harmonické splynutí s universem zdárně pokusil. Použil přitom barvy, jež jsou čisté.

⁷ MAHEN, Jiří. *Za oponou umění a života*. Praha: Československý spisovatel, 1961, s. 59.

⁸ VŠETIČKA, František. *Bezručova báseň*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 24n, 82n, 94n.

⁹ Viz poznámka 7, s. 40.

Řeky Jiřího Mahena

JIŘÍ POLÁČEK

Jak je obecně známo, Jiří Mahen byl vášnivým rybářem a také velkým znalcem ryb. Dokládají to jeho vlastní reflexe rybaření a četné ichtyologické práce, ale i svědectví mnoha jiných autorů. Byl rovněž činný v rybářských spolcích. Nešlo mu však jen o chytání ryb: stejnou, ba možná ještě větší váhu u něj měly pobyty v přírodě a její ochrana. Vedle potoků, jezírek či tůní rybařil v řadě řek, například v Dyji, Moravě, Svatce, Jihlavě, Svitavě a Bečvě, jakož i ve Váhu, Hronu nebo Dunaji a též v balkánských řekách, zejména v Neretvě. Vztah k řekám však měli i jiní spisovatelé, což chce ukázat připravovaná kolektivní monografie, kterou vydá Muzeum literatury (dřívější Památník národního písemnictví). Bude v ní také kapitola Řeky Jiřího Mahena, z níž otiskují dvě ukázky.

ŘEKY V RYBÁŘSKÉ KNÍŽCE

Hledáme-li Mahenovy literární reflexe jeho vztahu k řekám a rybaření, pak se v první řadě nabízí *Rybářská knížka* (1921). V její předmluvě Mahen píše, že mu v ní jde o „něco, co by se mohlo nazvat mužným poměrem k přírodě“. Tento poměr je mu „částí nové renesance evropského lidstva, částí nového gentlemanství, kterému tak těžko zvykáme, poněvadž tohle gentlemanství není módou a není na prodej“.¹ Mahen odmítá antropocentrismus, nevidí člověka jako „střed přírody“ (takové vidění je podle něj „obehraná a nemotorná písnička, kterou hraje na flašinetě světa nějaký Pán Bůh invalida“). Postrádá knihy, jež by onen mužný poměr k přírodě kultivovaly například fotografiemi jejích krás (včetně „hry našich vod“), kritizuje životní

¹ MAHEN, Jiří. *Rybářská knížka*. Praha: Družstevní práce, 1947, s. 7–8.

styl svých současníků a vzpomíná na črty Josefa Thomayera, v nichž byl „kus toho gentlemanství k přírodě“. Sám k jeho formování chce přispět tím, že zazpívá „o krásném světě Dyje, Váhu a Moravy“.²

Je třeba říci, že z osmatřiceti kapitol *Rybářské knížky* se s řekami setkáme jen zhruba v jejich čtvrtině. V kapitole Vražední nevinátek Mahen evokuje svoji návštěvu u kamaráda ve Slezsku, kde se octl u vod, v nichž nikdy nechytil. Popisuje nepojmenovanou řeku (možná Odru), která „pluje nějak docela jinak než u nás“ a jejíž voda se zdá být průhlednější, čistší, veselejší. Avšak tento pocit kalí nález mnoha mrtvých ryb různých druhů, „pomordovaných mrazy“.³

Kapitola Rybařina zregulovaná je věnována pstruhům. Řeka, v níž je Mahen chytal, je opět bezejmenná; pouze z jedné pasáže lze poznat, že jde o Valašsko: „Okolí řeky je dosti jednotvárné – a jenom valašské kopce za strání jsou skutečně překrásné.“⁴ Koryto této řeky je zregulované, takže Mahena rybaření v ní nebaví. Vzpomínky na dřívější chytání mísí s kritikou říčních regulací a jeho rozmrzelost umocňuje déšť: „Hory si vracejí mračna a déšť za deštěm propírá mne od hlavy k patě. Žlutá voda valí se řečištěm a burácí pod jezy.“⁵

Kapitola Delfína a Afrodita je situována do májové přírody pod Pálavou. Součástí básnivého hymnu na její krásy je i tiše plynoucí řeka, a ač tu nemá název, je to zjevně Dyje. Jméno řeky Mahen neuvádí ani v kapitole Hamlet: píše jen o výpravě na „českomoravské hranice do světa motýlů a veverek na pár slušných ryb“. Řeka zde teče údolčkem, jímž zpočátku běží „rovně jako nějaký průplav, ale pak se několikrát zatočí, obskakuje balvany, válí se rozkošnický pod prastarými vrbami a pak se rozežene bezhlučným pohybem po písku – je to zvláštní rybí království jenom pro vyvolené“.⁶

Pokud se Mahen v některých kapitolách opájí krásou řek a okolní přírody, pak v kapitole Strašné kouty dává průchod špatné náladě. Rybaří u velké řeky (běží o Moravu), jejíž voda je „taková špinavá, podlá, černá“, všude kolem je mrtvo, štípou ho komáři a rybaření se mu nedaří, a tak si uleví: „Eh, čert mne

² Tamtéž, s. 9–11.

³ Tamtéž, s. 18–20.

⁴ Tamtéž, s. 41.

⁵ Tamtéž, s. 43.

⁶ Tamtéž, s. 74.

Kresba z Rybářského věstníku 8/1939

sem byl dlužen!“⁷ Řeka Morava se objevuje rovněž – byť opětovně nejmenována – v kapitole Hrdinská výprava, která je dramatickou evokací velké povodně z července 1919: „Větve vrb a olší praskají a sténají, drážděny divokou hrou. Řeka se rozklenula do šíře a letí, jako by za okamžik měla zaburácet někde pod Niagarou. [...] Šumí to, přelévá se to samo v sobě, mručí to, oddychuje to, šplechtá to, mlaská a hučí – tohle bude v noci muzika!“⁸

⁷ Tamtéž, s. 91–92.

⁸ Tamtéž, s. 107–108.

V kapitole nazvané Hlavátky Mahen čtenáře nenechává tápat a zavádí ho k Váhu, kam se vypravil na lov hlavatek, řece samotné se však nevěnuje. O rybaření na Slovensku pojednává i v následující kapitole s názvem V peřejích. Tentokrát popisuje chytání pstruhů ve Vysokých Tatrách, a to ve Štrbském plese a v řece Bielé pod Krivánem, v níž je „dno samý kámen, zátočiny s pískem, na břehu keř podle keře a všude plno roztodivného horského kvítí se sty much a brouků“.⁹ Jestliže zde Mahen místa svého rybaření netají, v kapitole Zrádná voda píše o chytání ryb v „koutě řeky u Š.“,¹⁰ což k jejímu určení nestačí. Řeka se objevuje ještě v kapitole Listopadová noc, ale o kterou se jedná, opět říci nelze.

LETNÍ PUTOVÁNÍ HERCEGOVINOU

V létě 1923 Mahen podnikl cestu do Hercegoviny, z níž vytěžil stejnojmennou knihu, vydanou v roce 1924 s podtitulem Poznámky, vzpomínky a pohádky (věnoval ji svému příteli Václavu Jiřikovskému). Evokuje v ní také svá zastavení u zdejších vodních toků. Několikrát se zastavuje u řeky Neretvy, kterou označuje za „jednu z nejkrásnějších řek na světě“.¹¹ Během návštěvy Mostaru ji popisuje při pohledu z tamějšího slavného mostu:

„Pak si pěkně pomaloučku vylezete na mostarský most. A když se dostanete na vrchol špičatého oblouku, pěkně se podíváte dolů na Neretvu... Jak ona si to tam dole pracně vyhlodala! A jaké skály podvrátila! A jak tam dole voda letí a vaří se a vzdýmá! A to vždycky tak bystře proletí celé město? Jak je ten most vysoko nad řekou! Jaká pěkná hloubka dolů k zelenomodré hladině! Jak je to příjemné pohledět do téhle hloubky po únavných cestách krasovými pustinami! Pak se pustíte na pravou stranu řeky, kde čiperná Radobolja putuje úzkými kanálky zahradami, dělá vodopády, vrčí, špláchá, utká, zastavuje se, zpívá...“¹²

⁹ Tamtéž, s. 132.

¹⁰ Tamtéž, s. 135.

¹¹ MAHEN, Jiří: *Hercegovina*. Vyškov na Moravě: F. Obzina, 1924, s. 45.

¹² Tamtéž, s. 41.

Mahen dále opěvuje zeleň kolem Neretvy a srovnává ji s dalšími hercegovskými řekami: „Trebišnjica je v některých partiích půvabnější, a to zejména tam, kde jde o pomalý spád v širokých peřejích, Drina je někde romantičtější, a to zejména tam, kde se skály srazily nad ní a vyhloubily dole pro ni propast s černým dnem – Neretva má širší rámec pro svou krásu než obě řeky dohromady.“¹³

Mahen svoji ódu na Neretvu zdůvodňuje tím, že je od pramenů až k ústí „všude jenom horskou řekou“, ale přitom „často mění svoji tvář“. V první části „slévá svoje proudy mezi dvěma řadami pohoří až k Ulogu“, kde se musí „křivit a zatáčet“. V druhé části od Konjice k Rámě si „trochu odpočine“, více se tu rozlévá a přibírá „několik pěkných přítoků, v nichž je plno pstruhů“. Třetí část jejího toku od Rámy k moři, kde „teprve dozrává krása spanilé horské řeky“, Mahen popisuje velmi barvitě a podrobně. Všimá si proměn jejího řečiště, četných přítoků i okolí a resumuje: „Jaká předlouhá cesta a jaká energie!“¹⁴ Poté se zaměřuje na ryby žijící v Neretvě, jež jsou stejné „jako ona: útočné a chytré“ (lze dodat, že do sbírky *Rozloučení s jihem*, vydané roku 1934, zařadil báseň „Mořský“ pstruh v Neretvě). K jejich popisu připojuje vlastní rybářské zážitky a též rady českým rybářům.¹⁵

V kapitole o Blatech lze najít tuto pasáž: „Celé ústí Neretvy bylo jediný dubový a bukový les se spoustou kopřiv, rákosí, divoké révy a nejrozmanitějších trav (mezi nimi plno vysokých, mečovitých ostřic). Lesy táhly se po pravé straně řeky už od Čapljiny přes Gabelu až dolů k moři, uzavírajíce v sobě plno ramen sladké i poloslané vody a plno bařin, za nimiž leželo asi pět velkých jezer, velikých ok za neproniknutelným houštím a podrostem.“¹⁶

Mahen v této kapitole sugestivně evokuje zdejší divočinu a její faunu, přičemž vedle ryb uvádí i značné množství ptáků.¹⁷ O Neretvě se letmo zmiňuje i v kapitole Kruh Argonautů¹⁸ a více se pak rozepisuje o jejich rybách.¹⁹

¹³ Tamtéž, s. 45.

¹⁴ Tamtéž, s. 45–48.

¹⁵ Tamtéž, s. 48–50.

¹⁶ Tamtéž, s. 57.

¹⁷ Tamtéž, s. 57–62.

¹⁸ Tamtéž, s. 75–80.

¹⁹ Tamtéž, s. 105–108.

Věnuje pozornost rovněž ponorným krasovým řekám, mezi nimiž dominuje Trebišnjica: „Trebišnjica ozývá se konečně s jinými říčkami hned u dalmatského pobřeží, a je proto nejvýš zajímavé, vidíme-li ji tam nahoře úplně. Tam dole u moře jde s ostatními ponornými prameny o celý svět výtoků vod z jižní Hercegoviny, který od Rizna vzhůru blýská na slunci slapy, říčkami a potoky a kreslí v moři ledakdes modré i šedé pruhy, hnědé jenom tehdy, když na druhé straně mocně napršelo a voda proletí skalami a jeskyněmi jako dravý proud.“²⁰ Ani v kapitole o této řece nechybí pasáže o rybách a rybaření.²¹

V kapitole Sláva bez věků Mahen popisuje vývěr řeky Buny: „Krásná modrá voda. Divadlo asi dvacetkrát mohutnější než výtok Punkvy v Moravském krasu. Voda je hlubší, jasnější, klenby ve stěně daleko rozsáhlejší a vyšší, voda plyne zvolna a najednou letí k menším peřejím, ale ryb nevidět.“²²

Název kapitoly Podriní avizuje, že v ní půjde o další řeky: „Ústí Pivy a Tary. Ohromné kaňony řeky Tary na samém pomezí černohorském – jaká to vznešenost! Voda jasná, čistá, pěnivá, nade vším tajemnost Černé Hory.“²³ A samozřejmě se tu objevuje i Drina. Mahenovi, který do obrazu Podriní vělnil reminiscence na první světovou válku, se líbil vtok Limu do této řeky. Lim však viděl – právě vzhledem k válečným událostem – jako „zlou, nečistou řeku“, zatímco Drina byla v jeho očích „hrdinská, hluboká, modrá“.²⁴

Jak vidno, do knihy *Hercegovina* Mahen promítl své okouzlení zdejší přírodou včetně řek. Ač ho nejvíce uchvátila Neretva, náležitý prostor poskytl i ostatním řekám. Podobně jako v *Rybářské knížce* spojil své básnivé reflexe přírodních lokalit se znaleckými pasážemi věnovanými rybám, korespondujícími s jeho ichtyologickými pracemi.

²⁰ Tamtéž, s. 51–52.

²¹ Tamtéž, s. 52–56.

²² Tamtéž, s. 101.

²³ Tamtéž, s. 131.

²⁴ Tamtéž, s. 132.

Mahenův náhrobní kámen

HANA KRAFLOVÁ

Oddělení dějin literatury Moravského zemského muzea uchovává rozličné dokumenty, spjaté s tvorbou, životem i úmrtím Jiřího Mahena. Jedním z nich je sada tří fotografií, zachycujících odvoz přírodního kamene vybraného pro Mahenův brněnský hrob. Jak známo, Mahen patřil k osobnostem, jež daly svou energii a um do služeb nového československého státu: jeho zánik se stal jedním z podnětů, které vedly k Mahenově dobrovolné smrti.

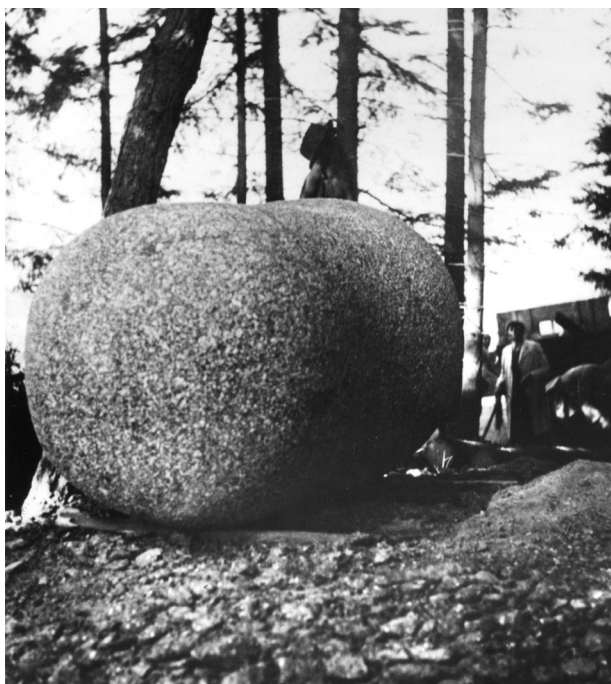

Foto: Oddělení dějin literatury Moravského zemského muzea

Pohřeb vypravený z Divadla Na hradbách se 25. května 1939 stal tichou protiokupační manifestací.

Architekt František Kalivoda v letech 1940–1941 vypracoval koncepci přírodní úpravy Mahenova hrobu na vnějším okruhu čestného pohřebiště Ústředního hřbitova města Brna. Definitivní podobu místo dostalo roku 1951, kdy byl hrob podle návrhu sochaře Jiřího Marka osazen bludným balvanem, nalezeným v lese poblíž Velkého Meziříčí. Při nakládání kamene bylo zhotoveno několik snímků, jež koncem padesátých let získal tvůrčí tým připravující v Muzeu města Brna velkou výstavu Brno Jiřímu Mahenovi (1957–1958): patřily tak mezi první akvizice nově založeného Literárního oddělení.

Současná podoba Mahenova hrobu. Foto: Eva Večerková

Z dílny Jiřího Mahena

V této rubrice často připomínáme knihy, které Jiří Mahen vydal před sto lety. Roku 1923 rozšířil své dílo o hru *Dezertér* (v Milíři 21/2019 ji analyzoval Marek Lollok) a o *Režisérův zápisník*, jehož stránky v Milíři 14/2012 připomněl Ivan Němec, přesto z něj přetiskujeme tři ukázky. V roce 1923 Mahen nabídl čtenářům také básnickou skladbu *Scirocco*. Ztvárnil v ní své první setkání s Jaderským mořem a následné impresze ze svého prvního pobytu v Cavtatu u Dubrovníku. Přibližujeme ji malou ukázkou. Připojujeme jeden Mahenův dopis z roku 1926, jímž rozšiřujeme poznání jeho korespondence.

(jp)

POZNÁMKY O DIVADELNÍCH VĚCECH

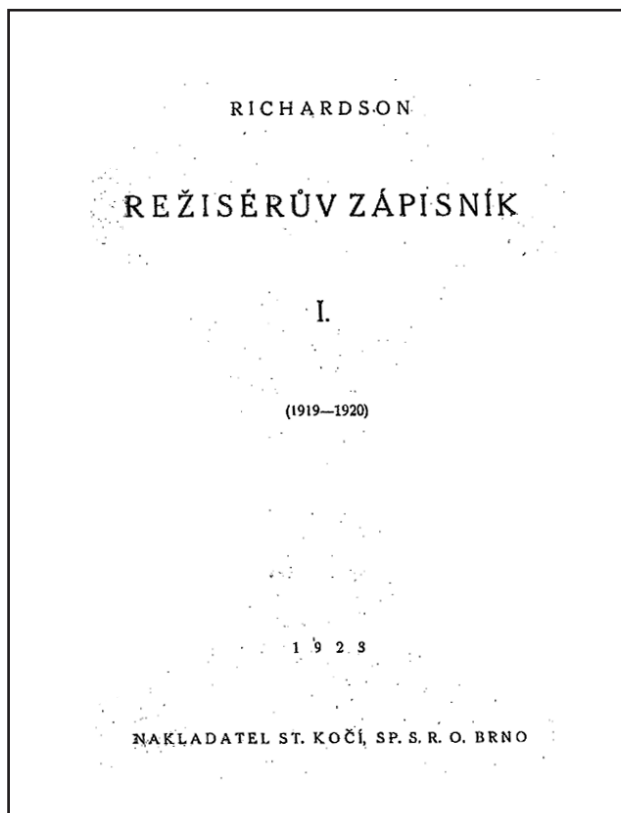
Svazek *Režisérův zápisník* Mahen vydal pod pseudonymem Richardson. V krátké předmluvě, napsané v červnu 1922, ho označil za soubor „poznámek o divadelních věcech“; původně je otiskoval na stránkách časopisu *Jeviště*. Přibližme si z nich tři pasáže, glosující práci herců včetně různých nešvarů a prozrazující Mahenovu hlubokou znalost divadelního světa:

„Jsou herci, kteří lapají po přízni velectěného publika jako ryba po vna-didle. Čeho všeho nejsou schopni, aby se mu zalíbili a zalichotili! Nemluvím o těch, kdož dovedou pro smích obecenstva udělat najednou z polotragické figury třeba polokomickou, bohudík, tyto herecké prostitutky vymírají, ale co říci těm, kdož dobře hrají, a najednou přidají ke své postavě na scéně něco ze „šarže“, aby na sebe upozornili? [...] Žádné publikum není tak nechápavé a nevnímavé, aby pan herec musel mu vycházet šaržovnickými legráckami vstříc! Šarže je šarže a velká role je velká role. V šarži úměrně ke kusu přeháním a tím tvořím; ve velké roli tvořím tím, že nepřeháním, leda kde nutno.“

„Tvoření typů na scéně. To je kapitola sama pro sebe. Jsou herci, kteří si pomohli lacino v téhle velké práci tím, že odkoukali určité figurky z obyčejného života a přenášejí pak na prkno všechny jejich zvláštnosti i vady.

Často se ani nenamáhají, aby si těch pár figurek po svém vysoustruhovali, a proto se ovšem prostě opakují a stávají nechutnými panáky ve hře. Ale jsou ještě horší herci na tomto božím světě, kteří vynikají tím, že se válejí celý den jenom po kavárnách, a když mají tvořit na jevišti, tvoří z ničeho, společně na svou (obyčejně hloupými kritiky nepochopenou) geniálnost.“

„Čtená zkouška, při níž se herec seznamuje s dílem, v němž má hrát, má být nejdůležitější zkouškou, a nikoliv jako doposud zkouškou, kterou třeba brát vážně jenom na polovic. Obyčejně se to dělá tak, že herci rychle si přečtou svoje úlohy, a stává se dokonce, že herec, který hraje v jednom aktu, přijde jenom na ten akt a na ostatní si odejde. Figurkáři často odbudou si jenom výstup a honem pryč! To je ovšem stará, zastaralá nectnost a nic jiného.“

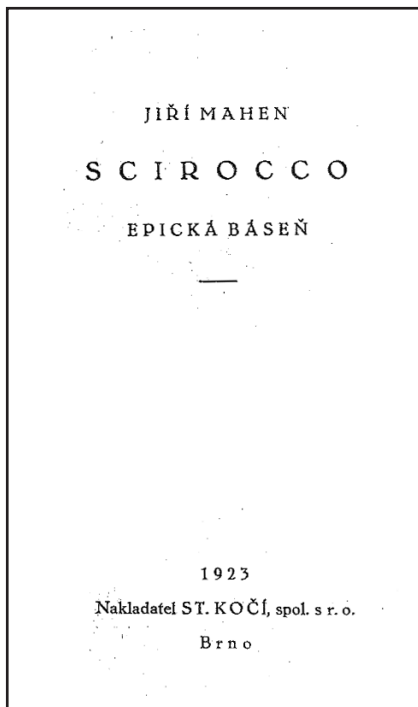
ACH, BOUŘE, VĚTRY NAD PŘÍMOŘÍM...

Skladbu *Scirocco* Mahen uvedl čtyřstránkovým prologem a rozdělil ji na osm částí, doplněných vysvětlivkami. Opěvuje tu moře a vítr zvaný scirocco. Hlavní postavou této „epické básně“ je rybář Tonko, který po sázce s tajemnými muži Selimem a Achmedem v bouři přepluje na bárce mořský záliv. Skladba obsahuje i konfrontaci moře s domovem, filozofické úvahy o smyslu života i popisy řady mořských ryb. Otiskujeme z ní tři sloky z její první části:

*Ach, bouře, větry nad přímořím!
Vy, velké divy v rozletu!
Jak v živel svůj se ve vás nořím,
jen ve vás dýchám déle tu!
Váš svět hrou není pro mne klamnou –
vždyť i ten maestral otrásá mnou
a tak mnou nějak prochová,
jak žádná věc snad zažíva,
že po břehu jdu jako ve chrám...
A jak se dívám do kraje,
jsem pták, jenž tady doma je...
Před hnízdem sedím, peří čechrám
a v světě velkých perspektív
jsem poprvé snad po svém živ...!*

*Leč z větrů všech mne jeden vábí
a obzvlášť jímá hluboko,
v něm jak má duše vířila by –
to scirocco je – scirocco!
Slyš jeho zpěv, když vzduchem hvízdá,
to není bory prudká jízda –
slyš jeho buben, jeho hrom,
je kouzelného něco v tom:
ten buben taktem, taktem duní
a v taktu bouří vlny s ním
úderem plachým, nervózním,
co zatím s rolničkami tůní
děs jakýs tančí vírem dál,
kde v taktu se kdos rozchechtal –!*

*A sáhni v moře: voda žhavá
ti stéká z prstů do písku —!
A cože praví tvoje hlava?
Jsou velké věci na blízku,
leč marně po nich zrak tvůj slídí,
to nejsou žádné věci lidí —
co vzduchem žhne a divně plá,
to věc je chladná, neteplá,
z níž jako by se prsty kladly
na čelo tvé... V něm démon sám
teď povelé tvým myšlenkám,
by jako polní tráva zvadly!
Oh, vzpamatuj se a to věz!
Toť scirocco, toť jeho běs!*

DOPIS FRANTIŠKU BEZECNÉMU DO LUBIETOVÉ

Mnoho Mahenových dopisů zahrnuje soubor *Adresát Jiří Mahen* (1964), od jeho vydání se však občas objevují dopisy další (viz třeba Alena Gembalová: Nález dopisů Jiřího Mahena, *Milíř* 24/2022). V časopisu *Babylon* 27. března 2023 vyšel článek Michaely Rozov a Zory Bukačové o Mahenových kontaktech s lesníkem Františkem Bezecným (1896–1949), jehož součástí jsou čtyři krátké dopisy, které Mahen Bezecnému poslal na Slovensko do Lubietové. Se svolením Michaely Rozov první z nich přetiskujeme; má datum 3. května 1926 a Mahen v něm píše:

Milej kamaráde!

Rozhodl jsem se, prozkoumat pečlivě mapu všech neznámých území v Evropě, že Tě rozhodně o prázdninách navštívím, abych z Lubietové podnikal výpady na Hron za hlavatkami, pstruhy, jelci atd. Taky můžeme udělat výlet na Polanu nebo Královu Holu na medvědy, resp. divoké svině. Ty na ně přece chodíš dle starého srbského zvyku s oštěpem kolenačky. Já budu sedět na straně a budu Tě opěvat na harfu. Pozdrav! Bližší bych Ti napsal později.

Tvůj Mahen

Rozhovor s třemi jubilanty

JIRÍ POLÁČEK

V roce 2023 oslavili svá životní jubilea tři významní členové Společnosti Jiřího Mahena, přesněji řečeno dva členové a jedna členka. Dne 30. ledna se dožil osmdesáti let bývalý učitel Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity Ivan Němec, působící též v televizi a spolupracující s rozhlasem. Stejného věku dosáhl 11. února teatrolog a divadelní kritik Vít Závodský, který řadu let učil na Střední knihovnické škole v Brně, posléze výrazně transformované na Vyšší a střední odbornou školu informačních a knihovnických služeb, a externě přednášel i na JAMU. A na 19. květen připadly sedmdesátiny dlouholeté vedoucí Mahenova památníku Jany Černé. Všichni tři se významně podíleli na činnosti Společnosti Jiřího Mahena, a to i v různých funkcích. Za tuto mnohaletou práci jim na červnové členské schůzi našeho spolku bylo uděleno jeho čestné členství. Existuje tedy dost důvodů, abych s nimi udělal rozhovor a čtenářům Milíře je blíže představil.

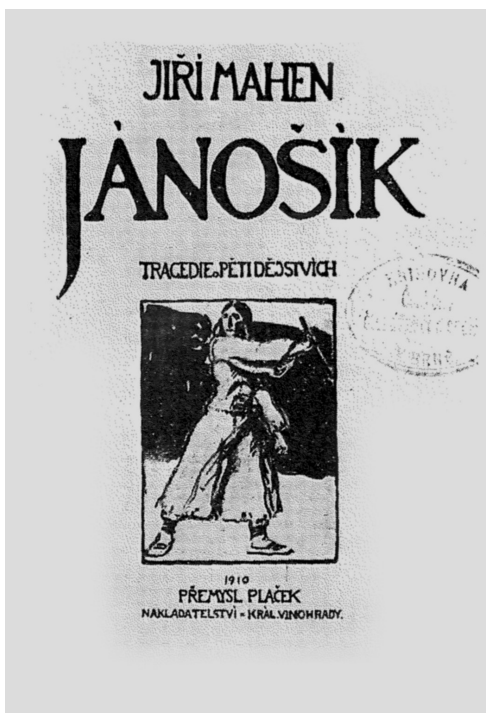
Vzpomenete si, kdy jste se s osobností Jiřího Mahena či s něčím z jeho mnohostranného díla setkali poprvé?

Jana Černá: S Jiřím Mahenem a jeho působením jsem se setkávala od dětství. Jako děti jsme se ve frontě na knihy ve vesnické knihovně bavily u plakátu Braňte knihu!, aniž bychom věděly, kdo je autorem. Trochu později na mne mocně zapůsobil film *Janošík*, dlouho jsem jím žila. A v období dospívání, po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy, mne svou mrazivou aktuálností zasáhla hra *Mrtvé moře* v podání jaroměřského divadelního souboru Vrchlický. Později, už jako knihovnice v Brně, jsem měla příležitost seznámit se s Karlou Mahenovou a její sestrou. Chodily si na pobočku na Rudišově ulici v tehdejší Jiráskově čtvrti půjčovat knihy. Paní Mahenová sledovala světovou literaturu včetně časopisu téhož jména,

sestra četla detektivky. V knihovně stáli čtenáři většinou ve frontě a paní Mahenová vždy říkala, jak se mi uleví, až bude po její smrti další pobočka na Mahenově ulici...

Dopadlo to trochu jinak, pobočka na Rudišově ulici byla zrušena a pro čtenáře vznikla nová knihovna v domě, kde už nežily obě sestry a dávno ani Jiří Mahen. Do Mahenova památníku zpočátku chodili také čtenáři a návštěvníci, kteří Jiřího Mahena ještě znali. A někteří na příčinu jeho odchodu vzpomínali i jinak, než je to v knihách. Snažila jsem se někoho ještě získat na besedu se vzpomínáním, ale podařilo se mi to jen u nemnohých, už odcházeli. Velmi dojemné bylo setkání s básníkem Ivanem Jelínkem, žijícím v Londýně, který zrovna vážil cestu do svého rodiště v Kyjově. Na Mahena vzpomínal s vroucností. Mahenův památník navštívil i Hideo Sekine, japonský překladatel vzpomínkové knihy Jaroslava Seiferta *Všecky krásy světa*. Každý detail Mahenovy pracovny znal lépe než většina obyvatel Brna.

Ivan Němec: Protože mě od brzkých dětských let brávala matka do divadla, jehož název tvořilo Mahenovo jméno, věděl jsem poměrně záhy, že je to osobnost spjatá především s dramatickým uměním. Jeho hru *Janošík* jsem dokonce obdivoval již jako dítě, což jsem si uvědomil až v dospělosti, když jsem totéž drama viděl ve výrazné úpravě a režii Martina Františáka pod názvem *Janošík Revisited* (2018). Poměrně brzy jsem se také seznámil s Mahenovými pohádkami.

Vít Závodský: S osobností Jiřího Mahena jsem se postupně setkával od dětských a žákovských, zevrubněji pak od středoškolských let. Samozřejmě jsem věděl, že naše rodina žije nedaleko po něm pojmenované ulice s jeho tamním posledním bydlištěm. Rodiče se přátelili s vdovou Karlou Mahenovou, občas jsme ji a její sestru po divadelních premiérách doprovázeli do jejich vilky, nynějšího Mahenova památníku. Jako vysokoškolák jsem se už nespolehal na otcova domácí bohémika ani na půjčování v rozličných typech brněnských knihoven a budoval si fond vlastní; věnily se do něj rovněž odborné mahenovské práce Štěpána Vlašína, Jiřího Hájka-Heka, Bořivoje Srby, Jiřího Poláčka a dalších autorů.

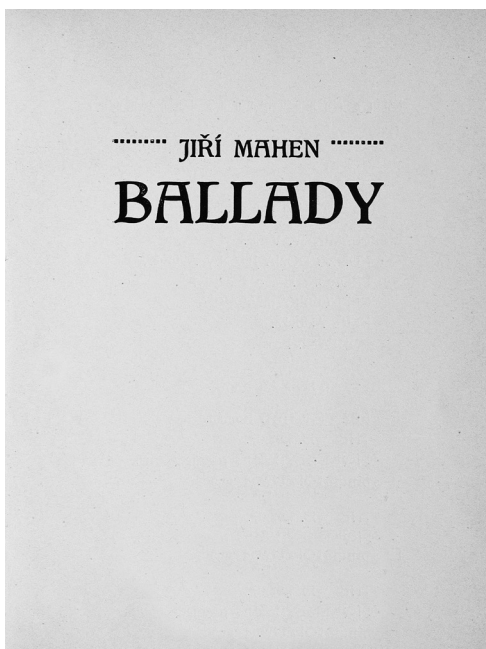
Zastavme se u hlavních složek Mahenovy tvorby. Jak vás oslovuje jeho poezie a co byste z ní vyzvedli?

Jana Černá: Jsem příznivkyní poezie. K Mahenovým básním jsem se vracela a promlouvaly ke mně podle proměn životních situací. Teď se příkláním k názoru Karly Mahenové, která za nejlepší považovala Baladu X končící veršem *Za nocí nejtmaavších na slunce pamatuj!* V devadesátých letech minulého století jsem v televizi vyslechla vzpomínku vězně z padesátých let, že jim tato báseň ve vězení pomáhala a povzbuzovala je. Takže svým způsobem zlidověla.

Ivan Němec: I když jsem z Mahenovy prózy měl již leccos přečteno a jeho hry znal z jeviště, o jeho básnické tvorbě jsem dlouho nevěděl nic. Poznal jsem ji až v dospělosti a překvapil mě její nemalý rozsah. Vedle veršů, v nichž výrazně převládá přírodní lyrika, mě upoutaly básně s milostnou tematikou, do nichž k mému údivu vstupovaly dosti časté a výrazné erotické motivy.

Vít Závodský: V šedesátých letech vycházela – hlavně zásluhou oblíbené edice zasvěcených výborů Klubu přátel poezie – básnická díla ve dnes už těžko uvěřitelných vysokých nákladech. Pokud se však nemýlím, Mahenově tvorbě se žádný jejich svazek samostatně nevěnoval. V delším odstupu od útlé knížky *Modří ptáci hor* na básnickou linii Mahenova díla záslužně upozornil až osmdesátiminutový „komorní hudební večer“ *Mahenova Reduta*.

Měl premiéru 4. října 2021 v téže budově, kde po první světové válce Mahen jako dramaturg pronášel své edukativní, tehdy též knižně prezentované promluvy před oponou. Scénář sestavila a osm účinkujících i pětičlenný orchestr režírovala Hana Mikolášková. Ze čtrnácti vhodně vybraných zpívaných básní dle partitur rozličných komponistů mě nejvíce oslovila – a čtenářsky již daleko dříve – finálová Balada X se známým povzbudivým poselstvím, které už citovala Jana Černá.

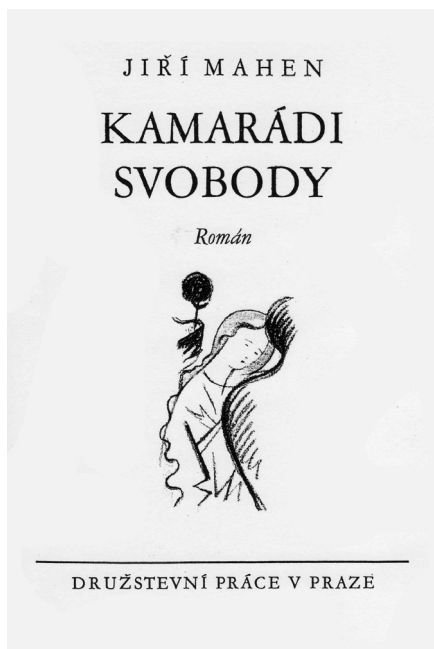
Jak pohlížíte na Mahenova prozaická díla, tedy na jeho romány, povídky či pohádky pro děti. Co je vám z těchto děl nejbližší?

Jana Černá: Mahenovo dílo je velmi rozsáhlé. Úplně vše jsem přečetla až ve volných chvílích během roku 1992, kdy jsem se připravovala na práci v Mahenově památníku. Ale už dříve mne velmi okouzлил román *Nejlepší dobrodružství* a rovněž *Dvanáct pohádek*. Podobně mluvili také spisovatelé Ludvík Vaculík a Ivan Martin Jirous při pozdějších besedách v Mahenově památníku. Někteří jeho návštěvníci z těchto knih citovali z paměti. Ledacos stále aktuálního by se zřejmě našlo ve fejetonech v Lidových novinách. Úspěšný pořad z nich vytvořil v Mahenově památníku bývalý dramaturg Jaromír Vavroš.

Ivan Němec: Jako dětský čtenář jsem se seznámil s Mahenovými pohádkami, ale mnohé na mě působily jako příliš vážné a málo vtipné, takže jsem k nim bližší vztah nenašel. Daleko více mě později upoutaly jeho povídky

a eseje, k nimž jsem se naopak vracel, když jsem se blíže seznámil s autorovou dramatickou tvorbou.

Vít Závodský: Solidní odpověď na tuto otázku by si vyžadovala argumentační oporu. Nezbyvá tedy nežli se spokojit s pouhou enumerací: román *Kamarádi svobody*, drobnější prózy z *Díže* i *Měsíc*. V dětském věku mě zaujala darovaná pohádková knížka *Co mi liška vyprávěla*, kde mi byl hlavně sympatický jakýsi čertík, který si navlékal pouze ponožky s milým zdůvodněním, že by si bez nich přece jen připadal nahý.

Mahen je obecně více známý jako dramatik, což souvisí i s existencí Mahenova divadla. Jak se díváte na jeho četné hry? Jsou věci minulosti, nebo aspoň některé z nich mohou upoutat dnešního diváka?

Jana Černá: V tom jsem spoléhala na režiséra Divadla Husa na provázku Petera Scherhaufera, který napsal, že by rád připravil syntézu z Mahenových her podobným způsobem jako hry Williama Shakespeara v *Shakespearománii*. Předčasná smrt mu v tom ale zabránila. Stále před sebou vidím, jak po jeho pohybu přinášeli studenti JAMU bohaté květinové dary a vršili je na hrob Janáčkův a Mahenův v čestném kole Ústředního hřbitova. Mahenovy hry, které jsem na jevišti viděla – *Chrousta* v Činoherním klubu v Praze, *Janošíka* z Činoherního studia Ústí nad Labem a v Mahenově divadle, *Mrtvé moře* studentů AMU či různé montáže včetně svěžího pásma studentů Pedagogické fakulty MU pod vedením Ivana Němce a Jiřího Rambouska – mi aktuální připadaly. Ale já jsem zaujatá.

Ivan Němec: Kdyby byly Mahenovy hry jen věcí minulosti, tak by se asi některé jeho tituly neobjevovaly v repertoáru současného divadla. Stačí nahlédnout například do archivu činohry brněnského Národního divadla, kolikrát se v něm opakuje třeba již zmíněný *Janošík*, *Mrtvé moře* nebo *Nasreddin*. Většinou to však bývají hry dramaturgicky upravované. Do jaké míry dokážou Mahenova dramata vypovídat aktuálně o dnešku, záleží nejen na úpravě, ale i na inscenačním záměru a umění příslušného režiséra.

Vít Závodský: Pokud mě chabnoucí paměť neklame, na toto téma se v Milíři 15/2013 vyjadřovali mužové profesně daleko povolanější, totiž obeznalí dramaturgové a divadelní kritikové. Nověji se nad ním zamýšleli někteří přispěvatelé kolektivní monografie *Jiří Mahen v množném čísle* z roku 2021, zejména Veronika Valentová, Marek Lollok nebo Petr Oslzlý. Podle ročenek Národního divadla Brno právě tato instituce ani za první republiky Mahenův dramatický odkaz nijak nezanedbávala. Vzpomínám na politicky aktuální nastudování *Mrtvého moře* Milošem Hynštem, jehož působivá premiéra 6. listopadu 1968 v Divadle Na hradbách byla jednou z prvních jevištních reakcí na srpnový vpád vojsk Varšavské smlouvy.

Vcelku jsem však k současnému inscenování některé ze třiatřiceti Mahenových žánrově různorodých her dosti skeptický. V každém případě by jejich „revitalizace“ vyžadovala rozsáhlé upravovatelské zásahy, do nichž by se asi málokterému, byť třeba v tomto směru ambicióznímu dramaturgovi chtělo. V porovnání s meziválečným obdobím kalkulují dnes „kamenná“ divadla s daleko menším počtem nasazených titulů za sezonu, hlídající si ekonomická kritéria i respektující vkus svého publika. Zároveň současné pojetí scénického experimentu u pestré škály těch nonkonformních „alternativních“ souborů nacházíme rovněž zcela jinde.

Jak známo, nejčastěji hraným Mahenovým dramatem je stále pětiaktový *Janošík*. Nota bene byl vícekrát zfilmován a dílo Martina Friče, jehož natáčení na Slovensku roku 1935 se Mahen aktivně účastnil, se za první republiky stalo naším v zahraničí nejúspěšnějším filmem. Živě si vybavuji, jak touto hrou v režii Karla Pokorného 11. listopadu 1967 slavnostně zahajovalo tehdejší Divadlo pracujících Gottwaldov – dnes Městské divadlo Zlín – provoz v nově postavené moderní budově.

V tomto století byla v moravské metropoli – po pokusu režisérky Hany Mikoláškové na mládežnické scéně Polárka v roce 2005 – názornou ukázkou málo úspěšné snahy o oživení tohoto dramatu inscenace činohry Národního divadla Brno, výmluvně nazvaná *Jánošík Revisited* a připravená za dramaturgické součinnosti Lucie Němečkové končícím úspěšným souborovým šéfem Martinem Františkem. Zkušený režisér, sám textový tvůrce venkovských látek se smyslem pro realističnost i scénickou básnivost, překročil k radikální úpravě předlohy, kterou mimo jiné uváženě „osekal“ takřka na třetinu, takže zmizely desítky postradatelných postav. Dvojrecenzi tohoto opusu najdeme v *Milíři 21/2019*, podrobný rozbor oněch zásahů i finálního nekonzistentního scénického tvaru nabídl ve zmíněné kolektivní monografii *Jiří Mahen v množném čísle* Marek Lollok. Zbývá dodat, že po premiéře v Mahenově divadle, jež se konala 14. prosince 2018, tento titul vydržel na repertoáru necelý rok.

Pro úplnost dodávám, že na Mahena v nevděčné pozici „osamělého záškodníka avantgardy“ faktograficky spolehlivě, avšak jen nepřímou a s posunem autorskou licencí upozornil ještě jeden nedávný počín činohry Národního divadla Brno – objednaná novinka renomovaného člena ostravské Komorní scény Aréna Tomáše Vůjtky nazvaná *Ohnivá země Václava Štecha*, jež měla premiéru v Redutě 22. října 2021. V nápadité fikci postava Mahena-dramaturga sice přímo nevystupovala, ale jeho názorové kolize s autorem populárních veseloher a manažersky zdatným ředitelem Štechem v Brně ve složitých letech po první světové válce se ve zgrotesknujícím posunu obnažily dostatečně výmluvně.

A co další Mahenovy knihy, třeba *Rybářská knížka*, *Režisérův zápisník*, *Knihy o českém charakteru* či *Knížka o čtení praktickém*?

Jana Černá: Co jsem mohla pozorovat, rybáři si Mahena velmi považovali, a to trvá. První tazatelkou v Mahenově památníku byla ekoložka Hana Librová: v knize *Pestří a zelení z Rybářské knížky* citovala o rytířském vztahu k přírodě. *Knihu o českém charakteru* jsem sháněla pro ostravský rozhlas. Zřejmě nabývá na aktuálnosti v přelomovém období. Rozhlas se Mahenovu odkazu věnuje trvale na více stanicích. Uvádí či uvedl pohádky, četbu na

pokračování nebo zásluhou Svobody Růžičkové tříhodinový pořad k výročí Mahenova úmrtí. Pořady Mahenova památníku propagovala Alena Blažejovská, jiné iniciovala Olga Ječábková. Mnoho zajímavých Mahenových článků o knihovnictví je roztroušeno v časopisech. Za knihovnickou lahůdku považuji rukou psanou knižku o katalogizaci. A velmi ráda bych si přečetla tlustou knihu výstřižků o Mahenovi v tehdejší expozici Mahenova památníku, na kterou jsem nikdy neměla čas.

Ivan Němec: Nemyslím si, že Mahenova próza je mezi dnešními čtenáři obecně známá a všechna vždy stejně srozumitelná. Přesto si dovoluji tvrdit, že tituly zmíněné v otázce patří právě k těm, které současné čtenáře stále oslovují. Mahenovy prozaické práce jsou sice často odrazem problémů jeho doby, ale při jejich četbě si uvědomujeme, že zobrazují situace, s nimiž se setkáváme i dnes. Platí to také o pravděpodobně nejčtenější, přírodní lyrikou prodchnuté *Rybářské knížce*.

Vít Závodský: Já k mahenovské ichtyologii, které se věnoval i Milř, a tudíž ani k *Rybářské knížce* nemám zvláštní vztah. Jenom dodám, že v závěru *Mahenovy Reduty* byl Mahenův pohledný ztělesnitel Jakub Svojanovský propuštěn „na ryby“. Takže ze čtyř nabídnutých možností bych asi hlasoval pro kriticky pojatou *Knihu o českém charakteru*.

Co podle vás z Mahenova odkazu, tedy z jeho tvorby a rozmanitých aktivit, promlouvá k dnešku? Měla by se obnovit někdejší Cena Jiřího Mahena?

Jana Černá: Hledačství, vášnivé zaujetí pro věc, donkichotství, sociální cítění... Myslím, že Cenu Jiřího Mahena by si Mahen nepřál, podle Ludvíka Kundery si na takové parády věru nepotrpěl.

Ivan Němec: Mahenův citát, že „knihy jsou mrtvým materiálem, dokud v nás neožijí“, bychom měli vztáhnout také na jeho dramata a umění vůbec. Víme-li, jak rozsáhlé škále aktivit se věnoval, jak široká a rozmanitá byla jeho tvorba, lze jen těžko vybírat, co z toho všeho ještě promlouvá k dnešku. Je-li z jeho biografie patrný značný vliv na veškeré kulturní dění, pak je třeba připomenout, že k nim patří i jeho nevšední zásluhy o zřízení a rozvoj knihoven, které dodnes žijí z jeho představ. K obnově Ceny Jiřího Mahena může jistě dojít, bude-li přesně definováno, za jakých okolností ji lze udělit.

Vít Závodský: Mahen vydal – často pod různými pseudonymy – zhruba šedesát titulů, čtenářsky živých i víceméně zapadlých. Jak tedy smysluplně odpovědět a vyhnout se patosu či frázi? Obecně a s využitím výroků prvního obětavého předsedy Společnosti Jiřího Mahena Ludvíka Kundery takto: z Mahenova odkazu promlouvá k dnešku „tvořivý neklid“ při schopnosti hledat, nalézat i opouštět; schopnost být donkichotským idealistou i pragmatickým prosazovatelem svých koncepcí; celoživotní úsilí sloužit coby „Velký Iniciátor“... Ambivalentní stanovisko mám k jeho tragickému odchodu ze života: křesťanská víra se zde sráží s mým obdivem vůči filozofickým názorům i konci římského stoika Seneky. K obnově Ceny Jiřího Mahena bych se nepřikláněl. Samotná členská základna Společnosti Jiřího Mahena bohužel řídne a patrně by se během času rovněž nenacházelo dost vhodných osobností, které by si onu poctu v těsnějším vztahu k Mahenovi a jeho dílu zasloužily.

Již třicet let existuje uvedená Společnost Jiřího Mahena. Vy patříte do jejích řad již dlouho; vybavíte si, proč jste do ní vstoupili? Jak hodnotíte její minulost a jak by měla vypadat její činnost v dalších letech?

Jana Černá: Byla jsem mezi jejími zakládajícími členy. V euforii devadesátých let minulého století se do ní přihlásili mnozí pamětníci, Česká televize, Spolek rodáků města Čáslavi, několik spisovatelů, literárních vědců, rybářů, divadelníků, knihovnic a pod vlivem tehdejší ředitelky Knihovny Jiřího Mahena Marie Huberové i celé knihovny. Lákaly přednášky Ludvíka Kundery, Jiřího Hájka, Dušana Jeřábka, Miloše Štědrone či beseda s Peterem Scherhauserem. Členové navštěvovali i jiné pořady Mahenova památníku, vše se prolínalo.

Ivan Němec: Činnost Společnosti Jiřího Mahena jsem sledoval takřka od jejího začátku, protože mě zajímaly literární pořady, besedy se známými prominenty literárního a divadelního života, jakož i další kulturní akce, na něž se tento spolek zaměřoval. Proto jsem se poměrně brzy – přesněji to říci nedokážu – stal jeho členem. Ve vedení byly vedle Ludvíka Kundery další významné osobnosti, většinou vysokoškolští pedagogové, které jsem rovněž obdivoval. Spolek uspořádal několik podvečerů k jubileím významných mahenovských osobností, uváděl knihy s mahenovskou problematikou nebo přednáškový cyklus Mahenovi literární souputníci, navštěvovaný i mladou generací. Pro své členy vydával zpravodaj Milíř, který má od roku 2012 podobu literárního sborníku a je určen dalším zájemcům a institucím. Ve své existenci měla Společnost Jiřího Mahena určitá ztlumená období, zejména během dlouhodobé nemoci předsedy Ludvíka Kundery a po jeho úmrtí, od zmíněného roku 2012 je však opět aktivní.

Vít Závodský: Náležím k veteránům, přítomným slavnostnímu otevření Mahenova památníku i založení Společnosti Jiřího Mahena přesně v den 111. výročí jeho narození. Vstup do ní i potomní práci v jejích volených orgánech jsem pokládal víceméně za samozřejmost. Mé nejintenzivnější kontakty s Mahenovým památníkem spadaly do dekád, kdy jej obětavě vedla a mnoho desítek rozličných přednáškových, besedních, divadelních i jiných

akcí podnítila a zorganizovala Jana Černá. Velmi rád vzpomínám na výbo-
rová sezení se zmíněným Ludvíkem Kunderou, který jakožto bezmála Ma-
henova reinkarnace inicioval i sám výrazně naplňoval pestrou kulturně
společenskou, badatelskou i ediční činnost spolku.

S odstupem doby oceňuji zejména záslužný dlouholetý cyklus Jaromíra
Vavroše *Brunensia sub tegulis* neboli Čtení na půdě, kde každým rokem
byl vždy jeden z měsíčně konaných pořadů cíleně věnován Mahenovi.
Mimochodem: v těchto heuristicky náročných programech, jejichž texty
bývaly menšímu počtu posluchačů k dispozici, by se možná našly náměty
pro odhalení málo známých Mahenových impulzů, oslovujících právě dnešek.
V posledních letech sleduji pořady v Mahenově památníku spíše zpozzdálí
a s účastí toliko výjimečnou. Nezbyvá tedy nežli Společnosti Jiřího Mahena
držet palce a do nelehké práce popřát dostatek nápadů i energie k jejich
uvádění do života.

**Děkuji vám za rozhovor; bylo mi ctí a velkým potěšením s vámi
hovořit.**

Maheniův památník u roce 2023

JAN ŠEVČÍK

V roce 2023 navštívilo Maheniův památník (dále jen MP) 10 078 lidí. Z toho jich 633 navštívilo Mahenovo muzeum v rámci třiaosmdesáti vyžádaných prohlídek. Pro srovnání: v roce 2022 do MP přišlo 9573 návštěvníků a uskutečnilo se sedmačtyřicet prohlídek muzea s 343 návštěvníky. Je tedy patrný nárůst návštěvnosti. V průběhu roku 2023 bylo v MP uspořádáno 111 kulturních akcí s 1854 návštěvníky. Vzdělávacích akcí bylo 107 a zúčastnilo se jich 1369 lidí. Můžeme tedy říci, že nová strategie práce MP, spočívající ve snaze přilákat lidi na kulturní či komunitní akce, následně je provést muzeem a tak je nenásilnou formou seznamovat s Mahenovým odkazem, nese svoje ovoce. Následující přehled akcí není kompletním výčtem, jde pouze o jejich demonstrační výběr; pominuta jsou i data jejich konání.

AKCE PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Základem práce MP se školní mládeží byl i v roce 2023 projekt *Se školou v knihovně*, v jehož rámci proběhlo třiašedesát školních návštěv. Z tradičních akcí, které se v rámci spolupráce s mateřskými, základními a středními školami uskutečnily, zmiňme například *Pasování prvňáčků na rytíře knihy*, *Vítáme jaro*, *Jak vzniká kniha* nebo *S Rozárkou do knihovny*. Mahenovskou tematiku dětem přiblížilo šest besed pod názvem *Co mi liška vyprávěla*. Dalším osobnostem literárního světa byly věnovány akce *Jaroslav Hašek dětem* a *Noc s Andersenem*, letos pojatá jako celodenní kostýmovaná akce.

Pro ZŠ Sekaninova, která se soustřeďuje na vzdělávání žáků s lehkým až středně těžkým mentálním postižením, jsme uspořádali deset akcí, namátkou *Kovbojové a indiáni*, *Brněnské strašidelnosti*, *Velikonoce v knihovně*, *Pasování*

prvníáčků na rytíře knih, Mikuláš Koperník a jeho vesmírný svět, Vánoce v knihovně. Pro ZŠ Cacovická a obecně pro ukrajinské děti to byly tři akce, konkrétně *Co mi liška vyprávěla, České pohádky* a divadelní představení pro děti v podání Divadla Prkno. MP taktéž spolupracoval s Dětským domovem Jílová. V rámci *Dnů polské kultury v Brně* proběhly dvě dětské akce nazvané *Staň se malým znalcem Poznaně.* Z kurzů pro děti měly velký úspěch kurzy kreativního psaní pod vedením lektorky Ireny Kocí.

AKCE PRO ŠIROKOU VEŘEJNOST

První velkou akcí pro dospělou veřejnost bylo letos scénické čtení *Piš mi. Tvoje Alma* v režii Zdeňka Geista a v podání ostravské herečky Zuzany Truplové. Toto čtení se svou emocionálností i pojetím značně lišilo od scénických čtení, na které jsme v MP zvyklí, a sklidilo velký úspěch. Jednalo se o akci ke Světovému dni holocaustu. Dalším silným zážitkem bylo vystoupení polské básničky Małgorzaty Lebdy coby završení Dnů polské kultury v Brně. V rámci těchto dnů proběhlo i několik prohlídek MP delegacemi polských knihovníků. Personál MP se pak v říjnu recipročně zúčastnil stáží v polském Lublinu a v Poznani.

Velký úspěch měly křty knih. Prvním byl křest sbírky Michala Žáka *Pod hladinou slov* a křest *Kapesního atlasu čertů* Mae Sary a Martina Mrskoše, jehož součástí byla výstava obrazů čertů, přednáška Martina Mrskoše o historii čertů a performance Kláry Šišky. Ohlas vzbudila scénická čtení recitačního sdružení Čech & Lech. První neslo název *Hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně* a bylo kombinací Hrabalovy *Příliš hlučné samoty* a tří arménských pohádek. Druhé se jmenovalo *Rozpínám plachty* a bylo montáží z antických *Listů hetér*, Ovidiových *Proměn*, *Žalozpěvů* a *Listů z Pontu*.

Z klasických přednášek zmiňme především interaktivní přednášku o bývalé chudinské kolonii Písečnická a stejnojmenném komunitním a ekologickém centru. Dále připomeňme přednášky *České stopy v Užhorodu, Mexiko*, historiografickou přednášku *Magie ve starověku* a též historiograficky pojatá *Tři napoleonská témata*. V druhé polovině roku přednášky většinou vystřídaly praktické kurzy pro veřejnost. Největší úspěch měly zážitkové kurzy mongolské kaligrafie vedené lingvistou a kaligrafem Fuxem Karachovičem.

MUZEJNÍ NOC A TEMATICKÉ MĚSÍCE

Klíčovou úlohu v činnosti MP mají akce realizované v rámci grantových programů. V roce 2023 byly díky grantovému financování uskutečněny tři velké akce, a to *Noc muzeí 2023* a dva tematické měsíce (festivály): *Měsíc Jaroslava Haška* a *Měsíc ženské historie*. Tematické měsíce jsou nový koncept činnosti, se kterým jsme začali až letos. Snažíme se v nich koncentrovat vzdělávací a kulturní akce do tematicky zastřešených měsíců.

Noc muzeí proběhla 20. května. Její součástí byla divadelní představení pro děti, vystoupení břišních tanečnic ze skupiny Friday Dancers, slavnostní kostýmovaná prohlídka MP, scénické čtení *Básník Jiří Mahen* a koncert skupiny Klastracinski project. Doprovodnou akcí byl večer májové poezie, odehrávající se v zahradě MP.

Prvním tematickým měsícem byl červen, který byl věnován Jaroslavu Haškovi a československým legiím v Rusku u příležitosti stého výročí spisovatelovy smrti. Základem měsíce byla výstava mapující osudy československých legií a život Jaroslava Haška. Každý týden se konaly diskuse nebo přednášky. Zmíňme například přednášku historika Ondřeje Varadi *Legionáři po návratu do Československa*, přednášku literárního historika Jiřího Poláčka *O Haškovi a jeho literárním díle* nebo interaktivní besedu *Hašek dětem* v podání Marcely Staňkové. Měsíc vyvrcholil komponovaným večerem, v jehož rámci mimo jiné proběhlo komentované promítání filmu *Velká cesta*. Ke spolupráci byli přizváni odborníci z Moravského zemského muzea a Československé obce legionářské, jakož i spolek vojenské historie Maršovští hraničáři.

Druhým tematickým měsícem byl listopad, který byl věnován Charlotte Garrigue Masarykové a obecně historii žen u příležitosti stého výročí úmrtí prvé z prvních dam republiky. Základem měsíce byla výstava mapující historii ženské módy a každodennosti, ale i život Ch. G. Masarykové. Z přednášek zmíňme například přednášku evoluční biologky Jeleny Lenky Příplatové *Muži a ženy pohledem vědy*, přednášku etnologky Libuše Dufkové *Móda zrcadlem doby* nebo přednášku proděkanky Fakulty informatiky MU Barbory Bůhnové *Technologie tvořené všemi – technologie pro všechny*. V rámci komponovaného večera měla velký úspěch taneční vystoupení skupin

Friday Dancers a Hurryia. Na pořadech se podíleli odborníci z Moravského zemského muzea a Společnosti Anny Pammrové.

Na konci října se v MP konala mezinárodní konference *Šťastná hodina VIII. Šťastná hodina* je mezinárodní multioborová konference zaměřená na výzkum okultismu a alternativních náboženských směrů. Jsou na ni zváni historici, religionisté, etnologové, knihovníci a obecně všichni, kteří se zabývají výzkumem uvedené problematiky. Konference se fyzicky zúčastnilo dvaadesát lidí včetně zástupců univerzit z Holandska, Maďarska, Rakouska a nakonec i z Říma a Paříže. Bylo předneseno sedmáct přednášek v pěti blocích, přičemž jeden blok byl v angličtině. Zahraniční hosté měli zajištěný simultánní překlad. Online konferenci sledovalo přes tři sta lidí.

Foto: archiv Milíře

ROZŠIŘOVÁNÍ FONDU A VÝPŮJČKY

Knižní fond MP byl v roce 2023 rozšiřován dvěma základními způsoby: běžnými akvizicemi, ale i takzvanými cílenými nákupy, pro které byly též použity grantové prostředky. Cílené nákupy jsou způsob, jímž MP podporuje začínající autory a malá nakladatelství, stejně jako podporuje vznik literatury okrajových, přesto však společensky, kulturně či umělecky významných žánrů a témat. MP tak naplňuje svoji úlohu kulturního a kulturu podporujícího střediska a pokračuje v rozvíjení odkazu Jiřího Mahena. V rámci cílených nákupů bylo pořízeno jednapadesát knih.

Nakonec statistika výpůjček. Během roku 2023 proběhlo v knihovně MP 19 631 výpůjček knih, z toho 9282 výpůjček krásné literatury pro dospělé, 1396 výpůjček naučné literatury pro dospělé, 6666 výpůjček krásné literatury pro děti a 1447 výpůjček naučné literatury pro děti. Periodik bylo půjčeno 377, zvukových dokumentů 98, hraček 208 a deskových her 146.

Postskriptum: zprávy a informace

ČLENSKÁ SCHŮZE SJM 6. ČERVNA 2023

V Knihovně Jiřího Mahena v Brně se 6. června 2023 konala členská schůze Společnosti Jiřího Mahena (dále jen SJM), jež k tomuto dni měla padesát individuálních členů a tři členy kolektivní. Nejprve předseda Jiří Poláček přednesl zprávu o činnosti SJM za období uplynulé od poslední členské schůze a nastínil plán jejích aktivit na další období. Mezi činnostmi byly mj. přednášky v Mahenově památníku, literární večery na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity či vydání Milře 24/2022. V podobných aktivitách SJM hodlá pokračovat. Dále zazněla zpráva o hospodaření SJM: příjmy v roce 2022 činily 18 850 Kč a výdaje 20 570 Kč, příjmy za rok 2023 ke dni konání schůze činily 3800 Kč a výdaje 26 307 Kč. K 31. 5. 2023 měla SJM na bankovním účtu 38 886 Kč. Kontrolní komise ve své zprávě hospodaření schválila. Následovaly volby pětičlenné rady SJM a tříčlenné kontrolní komise na další pětileté období. Předsedkyní byla zvolena Hana Krafllová, místopředsedou se stal dosavadní předseda Jiří Poláček a členy rady byli dále zvoleni Josef Gogela (jednatel), Monika Kratochvílová (hospodářka) a Vít Závodský. Kontrolní komise byla zvolena ve složení Olga Jeřábková (předsedkyně), Hana Svobodová a Jiří Kudrnáč. Na schůzi byla provedena rovněž revize členské základny a placení členských příspěvků (zůstává částka 200 Kč a u kolektivních členů 1000 Kč). V diskusi rada SJM navrhla na čestné členy Janu Černou, Víta Závodského a Ivana Němce u příležitosti jejich životních jubileí a jako ocenění jejich práce pro SJM. Přítomní členové s návrhem rady vyslovili jednomyslný souhlas.

(rm)

PROJEKT VĚNOVANÝ JIŘÍMU MAHENOVÍ

Ve školním roce 2022/ 2023 jsme v bystrcké základní škole na Vejrostově ulici v Brně uskutečnili projekt věnovaný osobnosti Jiřího Mahena. Kolegům a kolegyním jsem připravila texty vhodné do hodin českého jazyka, prezentaci o oblastech působení této brněnské osobnosti a požádala jsem též o spolupráci kolegy a kolegyně vyučující výtvarnou výchovu. Z Mahenových textů jsme ve výuce použili básně Doslov, dále jedno z Mahenových filmových libret Klaun Čokoláda a také vtipnou povídku Hrobař a smrt. S texty jsme pracovali různými formami. Básně jsme se pokusili nejen rozebrat a pochopit, ale také zhudebnit, filmové libreto jsme zkoušeli dramatizovat, s povídkou jsme pracovali tak, že po přečtení první části se žáci snažili dopsat druhou část tak, aby jazykově i obsahově navazovala na tu první. Pak teprve jsme pracovali s textem celým. Ve výtvarné výchově vznikla řada portrétů a obrázků dokládajících šíři Mahenových zájmů, některé žáky inspirovala ke kreslení Mahenova vila, v níž je dnes Mahenův památník. Úroveň vzniklých prací byla tak dobrá, že jsme se rozhodli uspořádat výstavu v bystrcké pobožce Knihovny Jiřího Mahena. Nejlepší portrét, jehož autorkou byla Barbora Konečná, jsme po ukončení výstavy věnovali Mahenovu památníku.

(It)

MONOGRAFIE O VLADISLAVU VANČUROVI

Historik Petr Koura (1978) vydal monografii s názvem *Vladislav Vančura a nacismus, to jsou hluboké protiklady. Odbojová činnost. Druhý život* (Pulchra, Praha 2022). Vedle Vančurovy odbojové aktivity se v ní zaměřil na recepci jeho osobnosti a tvorby od jeho popravu až po dnešek. Jako motto zvolil Vančurova slova adresovaná Jiřímu Mahenovi a uzavírající román *Markéta Lazarová*. V první části přibližuje Vančurovo působení v Národně revolučním výboru inteligence, okolnosti jeho zatčení 12. května 1942, následné věznění a popravu 1. června 1942, jakož i reakce na jeho smrt. V druhé části sleduje pohledy na jeho osud, osobnost a tvorbu v poválečných desetiletích,

příčemž se opírá o články v tehdejších novinách a časopisech i o různé publikace. Připomíná také filmové adaptace Vančurových děl, časové proměny hodnocení jeho odkazu či některé tituly sekundární literatury. Celkově provedl sumarizaci Vančurovy odbojové činnosti s dílčími novými poznatky nebo pohledy, ale malou pozornost věnoval jeho předchozím aktivitám namířeným proti fašismu a nacismu. V analýze jeho „druhého života“ leckterá periodika pominul, čímž však bezděky upozornil na potřebu vytvořit bibliografii vančurovských prací za posledních padesát let.

(po)

VÝSTAVA O LIDOVÝCH NOVINÁCH

Ve středu 1. listopadu 2023 byla v Moravském zemském muzeu v Brně zahájena výstava nazvaná *Nastoupil jsem co redaktor...* Připravila ji a také na vernisáži uvedla Hana Kraflová, pracovnice řečeného muzea. Podnětem k uspořádání této výstavy bylo 130. výročí vzniku Lidových novin, jež se zrodily v Brně 16. prosince 1893 spojením brněnských Moravských listů a olomouckého časopisu Pozor. Návštěvník se na jednotlivých panelech může seznámit s historií Lidových novin v letech 1893–1939, prohlédnout si některé jejich stránky a rozličné fotografie, ale zejména blíže poznat mnohé spisovatele, kteří byli redaktory či přispěvateli tohoto deníku. Jde například o bratry Čapky, Rudolfa Těšnohlídka, Františka Gellnera, Eduarda Basse, Karla Poláčka, Ferdinanda Peroutku či o Edvarda Valentu, přičemž vystaveny jsou i jejich knihy, rukopisy nebo dopisy. Nechybí tu ani představení proslulé přílohy Večery (1911–1914), čtenářské ankety určující vždy knihu roku ani Knihovny Lidových novin, v níž v letech 1936–1950 vyšlo přes sedmdesát knih. Samozřejmě zde neschází ani Jiří Mahen, redaktor Lidových novin v letech 1910–1919: lze si přečíst jeho básně Černovská masakra a Pozdrav svobodné vlasti či dopis Karlu Schulzovi. Výstava bude otevřena ještě v příštím roce až do začátku září.

(rm)

VZPOMÍNKA NA LUDMILU VANČUROVOU

Ve čtvrtek 7. prosince uplynulo čtyřicet let od smrti Ludmily Vančurové (1897–1983), manželky Vladislava Vančury. Seznámila se s ním při studiu pražské lékařské fakulty. Po jejím absolvování žili na Zbraslavi, kde vykonávali lékařskou praxi, jíž však Vančura po několika letech zanechal. Měli spolu dceru, která se jako Alena Santarová (1923–1967) stala autorkou knih pro děti a mládež. Ludmila Vančurová napsala vzpomínkovou knížku nazvanou *Dvacet šest krásných let*, poprvé vydanou v roce 1967 a v upravené podobě roku 1974. Pojala ji jako svědectví o harmonickém soužití se svým manželem, o něm samotném a jeho rodině, životních osudech a dílech i o dalších osobnostech, například o Karlu Novém, Ivanu Olbrachtovi nebo o Jaromíru Johnovi. Vzpomíná tu též na Jiřího Mahena, zejména ve spojitosti s vančurovským rodokmenem, který Mahen sestavoval a jímž se Vančura inspiroval při psaní románu *Markéta Lazarová*. O vztahu těchto osobností píše: „Vladislav si Mahena vážil a měl u něho rád vančurovské rysy fyzické i povahové; Mahenova sebevražda byla pro něho silným otřesem.“

(jp)

SPOLEČNOST JIŘÍHO MAHENA: TŘICET LET

Na konci roku 2023 Společnost Jiřího Mahena završila třicet let své existence. Ustavující schůze se konala v Mahenově památníku 11. prosince 1993, tedy jeden den před 111. výročím Mahenova narození. Bylo přijato programové prohlášení, později otištěné v *Milíři* 1/1994, přičemž stanovy byly již vypracovány dříve a ministerstvo vnitra ČR je schválilo už 21. září 1993; účinnosti nabýly 12. prosince 1993. Prvním předsedou se stal Ludvík Kundera a místopředsdou Jiří Hájek, dále byla zvolena pětičlenná rada a tříčlenná revizní komise. Do konce dubna 1994 se do SJM přihlásilo zhruba sedmdesát lidí, namnoze významných kulturních osobností, a osm institucí. Počet členů se v průběhu dalších let měnil, většinou jich bylo kolem padesáti. Roční členský příspěvek činil zpočátku 50 Kč, později – až do roku 2022 – 100 Kč, nyní je to 200 Kč a pro kolektivní členy 1000 Kč. Spolek záhy začal rozvíjet bohatou činnost, danou programovým prohlášením a stanovami.

Mnohé akce se konaly na půdě Mahenova památníku, ale i mimo něj (šlo například o přednášky ve školách a knihovnách). V květnu 1994 začal vycházet zmíněný zpravodaj Milíř: do konce roku 2004 vyšlo třináct čísel, pak v období jistého útlumu činnosti během nemoci a po smrti Ludvíka Kundery v roce 2010 Milíř nevycházel; od roku 2012, kdy se stal předsedou SJM Jiří Poláček a došlo k oživení aktivity, má podobu literárního sborníku. Spolek se v roce 2019 podílel na organizaci konference nazvané Jiří Mahen v množném čísle, z níž vzešla stejnojmenná kolektivní monografie vydaná v roce 2021. Ve své činnosti hodlá náležitě pokračovat i po změně vedení.

(po)

Obsah

Bilance a perspektivy (<i>Jiří Poláček</i>)	1
Výstavba Mahenovy Duhy (<i>František Všeticka</i>)	3
Řeky Jiřího Mahena (<i>Jiří Poláček</i>)	11
Mahenův náhrobní kámen (<i>Hana Kraflová</i>)	17
Z dílny Jiřího Mahena (<i>jp</i>)	20
Rozhovor s třemi jubilanty (<i>Jiří Poláček</i>)	25
Mahenův památník v roce 2023 (<i>Jan Ševčík</i>).....	36
Sen starého herce (<i>Jiří Dušek</i>)	41
Postskriptum: zprávy a informace	42

Milůř

Zpravodaj Společnosti Jiřého Mahena 25/2023

Redakce Jiří Kudrnáč – Jiří Poláček

Obálka – s použitím kresby Eduarda Miléna – Jiří Poláček

Grafická úprava a sazba Ludmila Rybková

Vydala Společnost Jiřého Mahena v nakladatelství Albert v Brně roku 2023

Náklad 200 výtisků, 48 stran

ISBN 978-80-7326-336-2 (František Šalé – ALBERT)

ISBN 978-80-7326-336-2
(František Šalé – ALBERT)

9 788073 263362